

VÉDJEGYEK ÖSSZETÉVESZTHETŐSÉGE. A LIFE/THOMSON LIFE-ÜGY AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐTT

Az Európai Bíróságot számos esetben foglalkoztatta már,¹ és bizonyára még sokszor fogja foglalkoztatni a kérdés, hogy a védjegyek összetéveszthetősége elbírálásánál milyen szempontok alkalmazandók. Az üzleti életben, a piacon az összetéveszthetőség számtalan változatban jelentkezik, s ennek megfelelően a joggyakorlatnak is esetről-esetre kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy az adott helyzetben lehet-e vagy sem összetéveszthetőségről beszélni. A jogszabály elvont tényállásának az adott esetre történő alkalmazása még ugyanazon ország joggyakorlatában is gyakran vet fel problémát: frappánsan válik ez láthatóvá, amikor az elsőfokú és a másodfokú bíróság egymástól eltérően ítéli meg ugyanazt a tényállást. Fokozottan ez a helyzet, amikor a közösségi jog normáit a felek nemzeti tradícióik alapján értelmezik, és ennek megfelelően szeretnék annak alkalmazását elérni. Példa erre a következőkben ismertetendő LIFE/THOMSON LIFE jogeset² is.

TÉNYÁLLÁS A FÓTANÁCSNOK PERÖSSZEFoglalója³ SZERINT

A felperes, a Medion AG, a szórakoztatóelektronikai termékekre bejegyzett német LIFE szóvédjegy jogosultja.

Az alperes, a Thomson multimedia Sales Germany & Austria GmbH – amelyet a kérést előterjesztő bíróság úgy jellemezett, mint a szórakoztatóelektronikai termékek piacán világszerte ismert, vezető vállalkozást⁴ – bizonyos termékein a THOMSON LIFE megjelölést tünteti fel, egyes esetekben egyszerű szómegjelölésként, más esetekben pedig szóból és ábrából álló megjelölésként úgy, hogy a THOMSON szóelem grafikailag más méretben, színben és betűtípussal szerepel.

A Düsseldorf Törvényszék (Landgericht) elutasította a felperes arra irányuló keresetét, hogy a bíróság tiltsa el az alperest a THOMSON LIFE megjelölés használatától. A törvényszék a LIFE védjeggyel való összetéveszthetőséget nem látta fennforogni.

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Védjegy Iroda

¹ Ilyen például a magyar irodalomban is gyakorta említett SABEL-ügyben hozott előzetes döntés (Védjegyvilág, 2002. 1. sz., p. 11; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf., 3. sz., 2003. június, p. 26; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf., 6. sz., 2003. december, p. 25

² C-120/04, 2005. június 9. – Magyar is: EUR-Lex <http://europa-eu.int/eur-lex>

³ Opinion of the Advocate General F. G. Jacobs

⁴ Az imug Unternehmenstest (1998. évi adatok) szerint a Thomson anyavállalatnak 46 665 alkalmazottja és évi 6690 millió EUR forgalma volt, az osztrák leányvállalatnak ezzel szemben csupán 20 alkalmazottja és évi 162 millió EUR forgalma.

A felperes a kérdést előterjesztő felsőbb bírósághoz (Oberlandesgericht, Düsseldorf) fellebbezett. Ez utóbbi felfüggesztette az eljárást és az Európai Bírósághoz fordult előzetes döntéshozatal iránt.

A kérdést előterjesztő bíróság a Német Legfelsőbb Bíróságnak (Bundesgerichtshof) „Prägetheorie”⁵ kifejezéssel jellemzett ítélkezési gyakorlatát a következőképpen magyarázza. A védjegyek hasonlóságának meghatározásánál, olyankor, amikor az ütköző védjegyek egyedi alkotóelemei megegyeznek, a kiindulópont a védjegyek által keltett összbenyomás. Ilyen esetben tisztázni kell, hogy vajon a közös alkotóelem olyan mértékben jellemző része-e az összetett védjegynek, hogy a többi alkotóelem az összbenyomás szempontjából tulajdonképpen másodlagos. Nem állhat fenn összetéveszthetőség ezért azon az alapon, hogy a közös alkotóelem csupán hozzájárul az összbenyomáshoz. Annak sincs jelentősége, hogy az összetett védjegybe beépülő megjelölés megőrizte-e önálló megkülönböztető szerepét. A termékek egyedi alkotóelemeinek azonban lehet eltérő szerepe, ami független a többi elem megkülönböztető szerepétől; az alkotóelemeket ilyenkor elkülönítve kell vizsgálni és összehasonlítani. Valamely megjelölés azon összetevője, amelyet a kereskedelmi gyakorlatban úgy ismernek, mint amely nem a terméket, hanem azt a vállalkozást jelöli, amelytől a termék származik, általában nem tekinthető a megjelölés jellemző résznek. Ha a vállalkozást jelölő elnevezés ilyenként felismerhető, az összbenyomás szempontjából a főszabály szerint másodlagos, mivel az érintett piac az adott termékmegnevezést a megjelölés másik alkotóeleme alapján azonosítja (perösszefoglaló, 8. pont).

Minden egyes esetben vizsgálni kell azonban, hogy ez a helyzet kivételes-e, és hogy az érintett piacon a gyártó feltüntetése meghatározó-e. Döntőek a speciális körülmények és az adott termékágazatban szokásos gyakorlat. A Német Legfelsőbb Bíróság szerint a sör- és a divatáru-ágazatban a gyártó feltüntetése különösen fontos, és emiatt ezekben az ágazatokban a gyártóra történő utalás mindig jellemző része a megjelölés által keltett összbenyomásnak; ezért valamely korábbi védjegy belefoglalása az olyan összetett megjelölésbe, amely tartalmazza a gyártó nevét, nem ad alapot összetéveszthetőségre. Amennyiben az adott ágazatban ez a szokásos gyakorlat, akkor az összetett megjelölésben a gyártó feltüntetése az összbenyomásnak jellemző része még akkor is, ha a másik alkotóelem csupán az enyhe megkülönböztetőképességnél valamivel többel, vagyis átlagos megkülönböztetőképességgel rendelkezik. Ez még inkább így van, ha a gyártó neve kivételesen erős megkülönböztetőképességgel bír (perösszefoglaló, 9. pont).

A fenti elveket a jelen ügyre alkalmazva a kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy nem áll fenn összetéveszthetőség, mivel a gyártó megnevezése, a THOMSON cégszöveg jellemző része a vitatott THOMSON LIFE megnevezés által keltett összbenyomásnak; a LIFE alkotóelem ezért önmagában nem jellemző része annak. A felek által előterjesztett bizo-

⁵ prägen = bevésni, rányomni; átvitt értelemben formába önteni, alakítani, formálni. Prägetheorie = emlékezetbe való bevésődés tana; kötetlen fordításban *emlékezeti hatás tana*

nyítékok alapján az volt látható, hogy az elnevezésekkel kapcsolatos gyakorlat szerint az érintett termékágazatban, nevezetesen a szórakoztatóelektronikai termékeknél a gyártó megnevezése a meghatározó. Ebben az ágazatban a terméknevezés mellett gyakran a gyártó neve és valamely nehezen megjegyezhető betű-/számkombináció áll (perösszefoglaló, 10. pont).

A kérdést előterjesztő bíróság megjegyezte, hogy a Legfelsőbb Bíróság értelmezése az összetéveszthetőség fogalmát illetően Németországban vitatott olyan tényállások esetében, mint az adott ügy tárgyát képező. Több szerző tisztességtelennek tartja, hogy harmadik vállalat egy korábbi megjelölést – még ha az csupán átlagos megkülönböztetőképességű is – úgy bitorolhat, hogy hozzáad egy cégnevet. Az ellenkező nézet szerint az adott ügyben fennáll az összetéveszthetőség esélye. A THOMSON LIFE összetett megjelölésben a kérdéses LIFE védjegy önálló és megkülönböztetőképességgel rendelkező marad. A két szó kapcsolat nélkül áll egymás mellett. A THOMSON és a LIFE szó között nincs fogalmi kapcsolat. A használt négy, vitatott védjegyforma közül három esetében az írásbeli alaknál mindkét szó megjelenítése eltérő, mind színben, mind az egyéb grafikai jellemzők terén. Az összetett megjelöléssel jelölt termékek úgy foghatók fel, mint a THOMSON cég LIFE elnevezésű termékei; ez pedig ahhoz a téves felfogáshoz vezethet, hogy a felperes által az önmagában álló LIFE feliratú címkével jelölt termékek az alperestől származnak (perösszefoglaló, 12. pont).

A kérdést előterjesztő bíróság végezetül megjegyzi, hogy a Sabel contra Puma ügyben az Európai Bíróság úgy rendelkezett, hogy az összetéveszthetőség vizsgálata olyankor, amikor a megjelölések hasonlóak, a megjelölések által keltett összbenyomástól függ. Az Európai Bíróság azonban eddig még nem vizsgálta azt a helyzetet, amikor e szempont hatása lehetővé teheti valamely harmadik fél számára azt, hogy cégneve hozzáadásával mások védjegyét kisajátítsa (perösszefoglaló, 13. pont).

A FŐTANÁCSNOK ÉRTÉKELÉSE

A kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy fennáll-e az összetéveszthetőség a fogyasztók körében a Tanács 1988. december 21-i 89/104/EGK első irányelve a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről 5. cikk (1) bekezdés *b*) pontjának értelmében akkor, ha valamely összetett szó, illetve szóból és ábrából álló megjelölés egy cégnevet foglal magában, amelyet egy korábbi védjegy követ, amely utóbbi egyetlen, átlagos megkülönböztetőképességgel rendelkező szóból áll, és amely jöllehet nem formálja vagy alakítja át az összetett megjelölés által keltett összbenyomást, de abban önálló megkülönböztető szerepe van (perösszefoglaló, 15. pont).

Az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből és az Európai Bírósághoz benyújtott észrevételekből kitűnik, hogy az ítélet a Német Legfelsőbb Bíróság által kidolgozott és a perösszefoglaló 8. és 9. pontjában ismertetett emlékezeti hatás tanát (Prägetheorie) tükrözi. A

kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy ez a tan összeegyeztethető-e az irányelvvel (perösszefoglaló, 17. pont).

Először is a cikk szerzője számára nem meggyőző, hogy egy olyan speciális elmélet, amely elvontan (formally) fogalmaz meg egyes esetekben automatikusan alkalmazandó szabályokat, mindig, illetve a szükséghez képest hasznos megközelítés lenne egy adott védjegyütkezés megítélésére. A szerző szerint azok az elvek, amelyeket az Európai Bíróság már számos ítéletben lefektetett, az irányelv vonatkozó rendelkezéseivel, azaz a 4. cikk (1) bekezdése *b*) pontjának, és az 5. cikk (1) bekezdése *b*) pontjával kapcsolatban megfelelő fogalmi keretet biztosítanak az ilyen jellegű konfliktusok elbírálására. Egy elméleti tanításra támaszkodni azzal a kockázattal jár, hogy a nemzeti bíróságok eltéríthetők attól a feladatuktól, amely a hasonlóság és az összetéveszthetőség – a közösségi jogalkotás által lefektetett és az Európai Bíróság által továbbfejlesztett – alapesztjének alkalmazását igényli. Ha azonban az elmélet csupán megfelelő iránymutatást ad arra nézve, hogyan kell alkalmazni ezeket az alapeszteket egy adott területen vagy a védjegyek meghatározott típusainál, akkor viszont segítségül szolgálhat, ha a nemzeti bíróság szem előtt tartja, hogy végső soron neki kell biztosítania azt, hogy az Európai Bíróság által lefektetett elvek egy adott helyzetben alkalmazásra kerüljenek (perösszefoglaló, 18. pont).

Nevezetesen az irányelv preambuluma 10. bekezdése kimondja, hogy az összetéveszthetőség értékelése számos tényezőtől függ. Így a védjegy piaci ismertségétől, attól a képzetársítástól, amelyet a használt vagy a védjegyként lajstromozott megjelölés előidéz, valamint a védjegy és a megjelölés közötti, valamint a velük megjelölt áruk vagy szolgáltatások közötti hasonlóság mértékétől. Az Európai Bíróság ezért korábbi esetekben úgy döntött, hogy az összetéveszthetőséget átfogó módon kell vizsgálni, figyelembe véve minden, az ügyre vonatkozó releváns tényezőt. A nemzeti bíróság feladata pedig annak megállapítása, hogy fennáll-e az összetéveszthetőség (perösszefoglaló, 20. pont).

A kérdéses védjegyek közötti hasonlóság ezért szükséges, de nem elégséges feltétele az összetéveszthetőség megállapításának: a nemzeti bíróságnak számos egyéb olyan tényezőt kell vizsgálnia, amelyre vonatkozóan az Európai Bíróság iránymutatása adott (perösszefoglaló, 21. pont).

Egyértelmű tehát, hogy van némi kölcsönös összefüggés az összetéveszthetőség átfogó vizsgálata szempontjából releváns tényezők, különösen a védjegy és a megjelölés, valamint a vonatkozó áruk és szolgáltatások közötti hasonlóság között. Ennek megfelelően az áruk és szolgáltatások közötti kisebb fokú hasonlóság kiegyenlíthető a védjegyek közötti nagyobb fokú hasonlósággal és fordítva (perösszefoglaló, 22. pont).

Ezenkívül minél erősebb megkülönböztetőképességgel rendelkezik a korábbi megjelölés akár önmagában, akár a fogyasztók körében élvezett ismertségének köszönhetően, annál nagyobb az összetéveszthetőség valószínűsége. A nemzeti bíróság feladata a védjegy megkülönböztetőképességének meghatározása; ennek megállapításakor a bíróságnak a védjegy azon képességének átfogó vizsgálatát kell elvégeznie, hogy az milyen mértékben képes azo-

nosítani a bejegyzett árukat vagy szolgáltatásokat mint egy adott vállalkozástól származókat, és ezáltal milyen mértékben képes megkülönböztetni azokat más vállalkozások ezen áruitól és szolgáltatásaitól (perösszefoglaló, 23. pont).

Ezenfelül, a fogyasztók körében való összetéveszthetőségre történő hivatkozás az irányelv 5. cikke (1) bekezdése *b*) pontjában azt mutatja, hogy a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások típusánál a védjegyeknek az átlagos fogyasztó által történő észlelése döntő szerepet játszik az összetéveszthetőség átfogó értékelésénél. Az átlagos fogyasztó általában a védjegyet egészében észleli, és nem elemzi annak különböző részleteit külön-külön.

Az érintett terméktípus átlagos fogyasztójáról azt vélelmezik, hogy az viszonylag jól tájékozott, figyelmes és körültekintő. Mindazonáltal figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy az átlagos fogyasztónak csupán ritkán van alkalmja a különféle védjegyek közvetlen összehasonlítására, ezért arra a nem tökéletes képre kell hagyatkoznia, amelyet korábban az emlékezetében megőrzött. Tekintettel kell lenni arra is, hogy az átlagos fogyasztó figyelmének szintje az adott áruk és szolgáltatások típusától függően változhat (perösszefoglaló, 24. pont).

Ezeket a szempontokat összegezve az mondható, hogy az olyan esetekben, mint a jelen ügy, a nemzeti bíróságnak az összetéveszthetőség átfogó vizsgálatakor figyelembe kell vennie *(i)* azt a tényt, hogy – mint itt is – amennyiben a védjegyekkel jelölt áruk azonosak, a védjegyek közötti kisebb fokú hasonlóság is összetéveszthetőséget eredményezhet, viszont *(ii)* minél nagyobb megkülönböztetőképességgel rendelkezik a korábbi védjegy, annál nagyobb az összetéveszthetőség valószínűsége. Ezért a LIFE szó esetében, amelyet a nemzeti bíróság átlagos megkülönböztetőképességűnek minősített, az összetéveszthetőség valószínűsége nem nagy. A nemzeti bíróságnak tekintetbe kell vennie, hogy az átlagos fogyasztó az összetett védjegyet egészében észleli, és nem elemzi annak alkotóelemeit. Az átlagos fogyasztó védjegyre fordított figyelmének szintje a jelen esetben valószínűleg alacsonyabb lesz arra a (nemzeti bíróság által megállapított) tényre tekintettel, hogy a szórakoztatóelektronikai áruk piacán, akárcsak a jelen perösszefoglaló 9. pontjában említett ágazatokban, az átlagos fogyasztó különös figyelmet fordít a gyártó megnevezésére. Ilyen körülmények között a nemzeti bíróságnak meg kell határoznia, hogy a védjegy és a megjelölés tényleg annyira hasonló-e, hogy az összetéveszthetőséget eredményez (perösszefoglaló, 25. pont).

Ami ezt a kérdést illeti, a nemzeti bíróság hasonlóságra vonatkozó értékelésének a védjegyek által keltett összbenyomáson kell alapulnia, figyelembe véve különösen azok megkülönböztető és meghatározó (dominant) alkotóelemeit. Az érintett védjegyek közötti hasonlóság fokának értékelésekor a nemzeti bíróságnak meg kell határoznia a védjegyek között fennálló vizuális, hangzásbeli és fogalmi hasonlóság mértékét, és adott esetben értékelnie kell a különböző alkotóelemeknek tulajdonított fontosságot, figyelembe véve az adott áruk és szolgáltatások típusát és értékesítésük körülményeit (perösszefoglaló, 26. pont).

Az Európai Bíróságnak még nem volt alkalma közvetlenül döntenie azokról a szempontokról, amelyek kifejezetten annak meghatározására szolgálnak, hogy egy cégnévből és egy másik szóból álló, korábbi védjegyből alkotott összetett védjegy az irányelv 5. cikk (1) bekezdése *b*) pontja értelmében hasonló-e a korábbi védjegyhez. Ennek ellenére indokolt határozatában elutasította az Európai Elsőfokú Bíróságnak a MATRATZEN CONCORD által a Közösségi Védjegy hivatal (OHIM) elleni ügyben hozott ítélete⁶ elleni azon fellebbezést, amely e kérdéssel volt kapcsolatos (perösszefoglaló, 27. pont).

⁶ A perösszefoglaló a továbbiakban részletesen ismerteti ezt az ügyet. Nevezetesen az a közösségi védjegyrendelet 8. cikke (1) bekezdése *b*) pontjával volt kapcsolatos, amelynek vonatkozó rendelkezései alapvetően megegyeznek az irányelv 4. cikke (1) bekezdése *b*) pontjának rendelkezéseivel. Az Európai Elsőfokú Bíróság – a perösszefoglaló fenti 20., 22. és 24. pontjaiban ismertetett ítélkezési gyakorlatot alkalmazva a következőket emelte ki ítéletében: ... egy összetett védjegy nem tekinthető egy olyan másik védjegyhez hasonlóknak, amely azonos az összetett védjegy alkotóelemeinek valamelyikével vagy hasonló annak alkotóelemei valamelyikéhez, hacsak ez az alkotóelem nem képezi meghatározó elemét az összetett védjegy által keltett összbenyomásnak. Ez az eset áll fenn, amikor az alkotóelem önmagában uralni látszik a védjegy által keltett azon képzetet, amelyet a fogyasztók emlékezetükben megőriznek, és amelynek eredményként a védjegy összes többi alkotóeleme elhanyagolható az összbenyomás szempontjából. Ez a megközelítés nem vezethető oda, hogy az összetett védjegyek csupán az egyik alkotóeleme kerüljön figyelembevételre és összehasonlításra a másik védjeggyel. Ellenkezőleg: ezt az összehasonlítást a kérdéses védjegyeket megvizsgálva kell elvégezni, mindegyiket egészében tekintve. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az összetett védjegy (complex trademark) által az érintett fogyasztókban keltett összbenyomást bizonyos körülmények esetén ne uralhatná a védjegy valamely alkotóeleme vagy alkotóelemei.

Ami az összetett védjegy valamely alkotóeleme vagy alkotóelemei meghatározó jellegének értékelését illeti, különösen figyelembe kell venni ezen alkotóelemek mindegyikének belső (intrinsic) tulajdonságait, összevetve őket a többi alkotóelemmel. Ezenkívül másodlagosan figyelembe vehető az összetett védjegy elrendezésén belüli különféle elemek viszonylagos helyzete is.

Az Európai Elsőfokú Bíróság ezt követően elvégezte az ügy tárgyát képező összetett megjelölés (MATRATZEN MARKT CONCORD) különböző alkotóelemeinek vizsgálatát, többek között figyelembe véve az egyes elemek megkülönböztető képességének fokát és azt, hogy az egyes elemek az összetett megjelölésen belül meghatározó vagy másodlagos helyzetűek-e. Arra a következtetésre jutott, hogy az összetett védjegy elég hasonló a MATRATZEN védjegyhez ahhoz, hogy összetéveszthetőséget eredményezzen, mivel a védjegyekkel jelölt termékek részben azonosak, részben nagymértékben hasonlóak.

Az összetett védjegy jogosultja az Európai Bírósághoz fellebbezést nyújtott be többek között azon az alapon, hogy az Európai Elsőfokú Bíróság a hasonlóság fogalmának értelmezésekor nem követte az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatának azon követelményét, miszerint a fogyasztók körében fennálló összetéveszthetőséget átfogóan kell értékelni, figyelembe véve az eset körülményei szempontjából releváns összes tényezőt.

E fellebbezés elutasításakor az Európai Bíróság, korábbi ítélkezési gyakorlatára hivatkozva, úgy ítélte meg, hogy az Elsőfokú Bíróság annak eldöntésekor, hogy a védjegyek hasonlóak voltak-e, nem követett el jogi hibát a közösségi védjegyrendelet 8. cikke (1) bekezdése *b*) pontjának értelmezése során. Az Európai Bíróság különösen kiemelte az alábbiakat.

Az Európai Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 34. pontjában helyesen emelte ki, hogy két védjegy közötti hasonlóság értékelése nem vezethet oda, hogy az összetett védjegyek csupán az egyik alkotóeleme kerüljön figyelembevételre és összehasonlításra a másik védjeggyel. Ellenkezőleg: ezt az összehasonlítást a kérdéses védjegyeket megvizsgálva kell elvégezni, mindegyiket egészében tekintve. Azt is kifejtette, hogy ez azonban nem jelenti azt, hogy az összetett védjegy által az érintett fogyasztókban keltett összbenyomás szempontjából bizonyos körülmények esetén ne lehetne meghatározó a védjegy valamely alkotóeleme vagy alkotóelemei. Ezenkívül ... az Európai Elsőfokú Bíróság annak eldöntésekor, hogy a két védjegy az érintett vásárlóközönség szemszögéből nézve hasonló-e, indokolásában jelentős részt szánt azok megkülönböztető, illetve meghatározó alkotóelemeinek, valamint a fogyasztók körében fennálló összetéveszthetőségnek az értékelésére, mely utóbbit átfogó módon vizsgálta, az eset körülményei szempontjából jelentős összes tényezőt figyelembevéve.

Az Európai Elsőfokú Bíróság a WEST/WESTLIFE-ügyben hozott ítélete ugyancsak ezzel a kérdéssel volt kapcsolatos (perösszefoglaló 34. pont),⁷ az eredmény azonban éppen fordított volt – igaz a tényállás lényegesen eltért a MATRATZEN CONCORD-ügy tényállásától. Ezért a főtanácsnok szinte arra inti az Európai Bíróságot, nehogy az utóbbi ügyet valamiféle precedensnek tekintse (perösszefoglaló, 37. pont).

Az Európai Elsőfokú Bíróság e két eltérő ítéletének részletes ismertetése persze csak figyelemfelkeltő és gondolatébresztő célzatú, azonban a másodfokú bíróság számára precedensként – már eljárásjogi szempontok miatt is – nem szolgálhat.

Mindezek után a főtanácsnok még azt mondja, hogy a nemzeti bíróságnak kell meghatároznia, hogy a védjegy és a megjelölés tényleg annyira hasonlóak-e, hogy az összetéveszthetőséget eredményez, figyelembe véve az Európai Bíróság által meghatározott különböző tényezőket, nevezetesen egyrészt az áruk és szolgáltatások, másrészt a védjegyek hasonlóságának fokát és azt, hogy a korábbi védjegy megkülönböztetőképessége milyen mérvű (perösszefoglaló, 38. pont).

Különös tekintettel arra a kérdésre, hogy vajon egy összetett védjegy és valamely, annak egyik alkotóeleméből álló megjelölés annyira hasonlóak-e, hogy fennáll az összetéveszthetőség, a nemzeti bíróság értékelésének az egyes védjegyek által keltett összbenyomáson kell alapulnia, különösen figyelembe véve azok megkülönböztető és meghatározó elemeit, az érintett vásárlóközönség jellegét, az adott áruk és szolgáltatások típusát, valamint az értékesítés körülményeit. A jelen ügynek az említett elvek fényében figyelembe vett kontextusában úgy tűnik, hogy a LIFE szó első ránézésre nem tűnik különösebben meghatározónak vagy megkülönböztetőnek a szóban forgó összetett védjegyben belül, de e kérdés megállapítása a nemzeti bíróság feladata (perösszefoglaló, 39. pont).

⁷ A perösszefoglaló ezt az ügyet is részletesen ismerteti. Nevezetesen ebben az ügyben az volt a kérdés, hogy vajon a német WEST szóvédjegy megtévesztésig hasonló-e a bejelentett WESTLIFE közösségi védjegyhez azonos, illetve hasonló áruk és szolgáltatások tekintetében. A Közösségi Védjegy hivatal (OHIM) Felsőalálási Osztálya elutasította az utóbbi védjegy bejelentési kérelmét lényegében azon az alapon, hogy a védjegyek megtévesztésig hasonlóak. E határozatot helyezte hatályon kívül a Közösségi Védjegy hivatal második fellebbezési tanácsa, amely úgy találta, hogy kismértékű vizuális és hangzásbeli hasonlóság, és csupán némi fogalmi hasonlóság áll fenn a kérdéses megjelölések között, valamint, hogy a közöttük lévő különbségek elég jelentősek ahhoz, hogy a piacon mindketten jelen legyenek, és ezért nem áll fenn összetéveszthetőség.

A fellebbezés nyomán az Európai Elsőfokú Bíróság azt állapította meg, hogy van bizonyos mértékű hangzásbeli és különösen fogalmi hasonlóság az ütköző megjelölések között, és az egyetlen vizuális különbség annyi, hogy az első alkotóelemhez egy további elem társul. Az Európai Elsőfokú Bíróság szerint az a tény, hogy a WESTLIFE védjegy kizárólag a korábbi WEST védjegyből és a hozzátett LIFE szóból áll, annak a jele, hogy a két védjegy hasonló.

Megállapította, hogy a korábbi WEST védjegy fennállása alkalmas arra, hogy az érintett közönség gondolatában képzetársítást alakítson ki ezen kifejezés és a tulajdonosa által forgalmazott áruk között oly módon, hogy az újabb, a WEST védjegyből egy másik elem hozzáadásával alkotott védjegy a korábbi védjegy változataként fogható fel. Ennek megfelelően az érintett közönség azt gondolhatja, hogy a WESTLIFE védjeggyel forgalmazott áruk és szolgáltatások eredete megegyezik a WEST védjeggyel forgalmazott árukéval és szolgáltatásokkal, vagy legalábbis gazdasági kapcsolat áll fenn az őket forgalmazó társaságok vagy vállalkozások között. Ebből következően (a bíróság) megállapította, hogy a két védjegy között fennáll az összetéveszthetőség.

A fentiek alapján a főtanácsnok az Európai Bíróság számára végkövetkeztetéseit a következőkben foglalja össze:

A Düsseldorf-i Felsőbíróóság által előterjesztett kérdést a következőképpen kell (should) megválaszolni.

Annak meghatározásakor, hogy valamely olyan összetett szó, illetve szóból és ábrából álló megjelölés, amely egy cégnevből és egy olyan korábbi védjegyből tevődik össze, amely egyetlen, átlagos megkülönböztetőképességgel rendelkező szóból áll, és amely ugyan nem formálja vagy alakítja át az összetett megjelölés által keltett összbenyomást, de a megjelölésen belül önálló, megkülönböztető szerepe van, annyira hasonló-e a korábbi védjegyhez, hogy az összetéveszthetőséget eredményez a fogyasztók körében az irányelv 5. cikke (1) bekezdése *b*) pontja értelmében, a nemzeti bíróság értékelésének a védjegyek által keltett összbenyomáson kell alapulnia, figyelembe véve különösen azok megkülönböztető és meghatározó alkotóelemeit, az érintett vásárlóközönség jellegét, az adott áruk és szolgáltatások típusát, valamint az értékesítés körülményeit (perösszefoglaló, 41. pont).

AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÉRTÉKELÉSE (JOGÉRTELMEZÉS)

Az Európai Bíróság – szokásának megfelelően – határozatában először is az álláspontja szerint alkalmazandó jogi normákat⁸ (law) sorolja fel. Eszerint az irányelv preambuluma 10. bekezdése a lajstromozott védjegy által nyújtott oltalommal kapcsolatban az alábbiakat mondja:

„... a lajstromozott védjegy által nyújtott oltalom – amelynek rendeltetése különösen annak biztosítása, hogy a védjegyet hordozó áru vagy a védjegy alatt nyújtott szolgáltatás a védjegy-jogosulttól származik – a védjegy és a megjelölés, valamint az érintett áruk vagy szolgáltatások azonossága esetén feltétlen; ... az oltalom a megjelölés és a védjegy, valamint az érintett áruk vagy szolgáltatások hasonlósága esetére is kiterjed; ... az összetéveszthetőséggel összefüggésben a hasonlóság fogalmát értelmezni szükséges; ... az összetéveszthetőség, amelynek értékelése számos tényezőtől – különösen a védjegy piaci ismertségétől, attól a képzetársítástól, amelyet a használt vagy a védjegyként lajstromozott megjelölés előidéz, valamint a védjegy és a megjelölés közötti, valamint a velük megjelölt áruk vagy szolgáltatások közötti hasonlóság mértékétől – függ, az oltalom szempontjából különös feltételt képez; ...” (határozat, 3. pont).

Az irányelv 5. cikke (1) bekezdésének *b*) pontja a következőképpen szól:

„A védjegyoltalom a jogosult számára kizárólagos jogokat biztosít. A kizárólagos jogok alapján a jogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ ...

⁸ A magyar fordítás a „jogi háttér” kifejezést használja.

b) olyan megjelölést, amelyet a fogyasztók a védjeggyel összetéveszthetnek a megjelölés és a védjegy azonossága vagy hasonlósága, valamint az érintett áruk, illetve szolgáltatások azonossága vagy hasonlósága miatt; az összetéveszthetőség magában foglalja azt az esetet is, ha a fogyasztók a megjelölést gondolati képzettársítás (asszociáció) útján kapcsolhatják a korábbi védjegyhez” (határozat, 4. pont).

Ezt a rendelkezést a német jog is átvette a védjegyek és egyéb megkülönböztető megjelölések védelméről szóló törvény (Markengesetz) 14. cikke (2) bekezdésének 2. pontjában (határozat, 5. pont).

Ezek után az Európai Bíróság ismerteti az ügy előzményeit, valamivel részletesebben, mint azt a főtanácsnok perösszefoglalójában (8–13. pont) tette, majd rátér az Európai Bírósághoz betervezett észrevételek ismertetésére. Nevezetesen a Medion és az Európai Közösségek Bizottsága azt javasolja, hogy a bíróság igennel válaszoljon a feltett kérdésre (határozat, 19. pont), azaz mondja ki *elvileg* az összetéveszthetőséget.

A Medion vitatja az emlékezeti hatás tanát (Prägetheorie). Az ugyanis lehetővé tenné a lajstromozott védjeggyel történő visszaélést egyszerűen egy gyártó nevének hozzátételével. A védjegy ilyen használata ellentétben állna annak eredetmegjelölő (origin of goods) funkciójával (perösszefoglaló, 20. pont).

Az Európai Közösségek Bizottsága arra hivatkozik, hogy az alapügyhöz hasonló körülmények esetén az összetett megjelölésben használt két szó egyenértékű. A LIFE szónak nincs teljesen alárendelt szerepe. Mivel így nem kizárólag a THOMSON megnevezés uralja az összetett megjelölés összbenyomását, az összetett megjelölés és a lajstromozott védjegy hasonló az irányelv 5. cikke (1) bekezdésének b) pontja értelmében. – Tehát megállapítható az összetéveszthetőség, annál is inkább, mivel a két vállalkozás azonos árukat kínál (határozat, 21. pont).

A Thomson azt javasolja, hogy az Európai Bíróság nemmel válaszoljon a kérdésre. A Thomson az irányelvnek az emlékezeti hatás tanának (Prägetheorie) megfelelő értelmezését támogatja. Az alapügyben vitatott megjelölést nem lehet összetéveszteni a Medion védjegyével, mivel a THOMSON elemet, a gyártó nevét is magában foglalja, amely ugyanolyan jelentőséggel bír, mint a védjegyet alkotó másik elem. A LIFE szó csupán az értékesítési kör egyes áruinak jelölésére szolgál. Mindenesetre kizárt, hogy a LIFE elem lenne az uralkodó a THOMSON LIFE megnevezés által keltett összbenyomásban (határozat, 22. pont).

AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐZETES DÖNTÉSE

A védjegy alapvető rendeltetése annak biztosítása, hogy a védjegyet hordozó áru vagy a védjegy alatt nyújtott szolgáltatás a védjegyjogosulttól származik, lehetővé téve ezáltal ezen áru vagy szolgáltatás összetévesztés nélküli megkülönböztetését egyéb eredetű áruktól vagy szolgáltatásoktól [lásd többek között az Európai Bíróság C-39/97. sz. Canon-ügyben 1998.

szeptember 29-én hozott ítéletének (EBHT 1998, p. I-5507.)⁹ 28. pontját és a C-371/02. sz. Björnekulla Fruktindustrier-ügyben 2004. április 29-én hozott ítéletének (EBHT 2004, p. I-5791.) 20. pontját] (határozat, 23. pont).

Az irányelv preambuluma 10. bekezdése kiemeli, hogy a lajstromozott védjegy által nyújtott oltalom rendeltetése annak biztosítása, hogy a védjegyet hordozó áru vagy a védjegy alatt nyújtott szolgáltatás a védjegyjogosulttól származik, továbbá a védjegy és a megjelölés, valamint az érintett áruk vagy szolgáltatások azonossága esetén az oltalom szempontjából különös feltételt képez (határozat, 24. pont).

Az irányelv 5. cikke (1) bekezdése *b*) pontjának így az a rendeltetése, hogy akkor alkalmaz-
zák, ha a védjeggyel megjelölt áruk vagy szolgáltatások azonossága vagy hasonlósága miatt a vásárlóközönség tudatában fennáll az összetévesztés valószínűsége (határozat, 25. pont).

Ezen rendelkezés alkalmazásában összetéveszthetőséget okozhat az, ha a közönség azt hiheti, hogy a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások ugyanattól a vállalatától vagy egyébként gazdaságilag kapcsolt vállalatoktól származnak [lásd többek között a bíróság C-342/97. sz., a Lloyd Schuhfabrik Meyer-ügyben 1999. június 22-én hozott ítéletének (EBHT I-3819. o.) 17. pontját]¹⁰ (határozat, 26. pont).

A közönség tudatában fennálló összetéveszthetőséget átfogóan kell értékelni, figyelembe véve az ügy valamennyi releváns tényezőjét [lásd a bíróság C-251/95. sz., a SABEL-ügyben 1997. november 11-én hozott ítéletének (EBHT 1997, p. I-6191.)¹¹ 22. pontját; a fent hivatkozott Lloyd Schuhfabrik Meyer ítélet 18. pontját és a C-425/98. sz. Marca Mode ügyben 2000. június 22-én hozott ítélet (EBHT p. I-4861.) 40. pontját, valamint a közösségi védjegről szóló 1993. december 20-i 40/94/EK tanácsi rendelet (HL 1994, L 11, p. 1., magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, p. 146.) 8. cikke (1) bekezdésének *b*) pontja kapcsán, amelynek szövegezése lényegében azonos az irányelv 5. cikke (1) bekezdésének *b*)

⁹ EBHT = Európai Bírósági Határozatok Tára. – A csatlakozás előtt kihirdetett jelentősebb európai bírósági határozatokról az Európai Bíróság összeállított egy listát az új tagállamok számára. Ezek közül a 2000-ig kihirdetett 869 legfontosabbnak tartott határozat fordítása az új tagállamok feladata, a 2000 és 2004 között meghozott 57 válogatott eset fordítását pedig az Európai Bíróság Fordító Részlege készíti el. A fent említett 869 ügy fordítása az IM koordinációjában készült el, és itt történt/történik ezek jogi-nyelvi ellenőrzése is. Ezeknek az ítéleteknek a magyar nyelvű szövege elérhető az IM honlapján keresztül, és azokat az Európai Bíróság az Európai Bírósági Határozatok Tára különkiadásában meg fogja jelentetni. A csatlakozás után kihirdetett ítéletek rendelkező része a többi hivatalos nyelvhez hasonlóan magyarul is elérhető a hivatalos lap C sorozatának bírósági ügyeket közlő (rendszerint kéthetente megjelenő) lapszámaiban. Az ítéletek teljes szövege az Európai Bíróság honlapjára később kerül fel, ezek magyar nyelvű elérhetőségének az ítélethozatalhoz képest számított időpontja ügytől függően változó. A végleges szövegek az Európai Bírósági Határozatok Tárában jelennek majd meg.

¹⁰ Ism.: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf., 6. sz., 2003. december, p. 25. – A szöveg: „A bíróság joggyakorlata szerint az összetévesztés veszélye, figyelemmel az irányelv 5. cikk 1. b) pontjában foglaltakra, akkor áll fenn, ha a közönség azt gondolhatja, hogy az egymással szemben álló áruk vagy szolgáltatások ugyanattól a vállalatától származnak, vagy az adott esetben egymással gazdasági kapcsolatban álló vállalatától ...”

¹¹ Ism.: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf., 3. sz., 2003. június, p. 26. – A szöveg: „... az összetévesztés valószínűségét átfogóan (globally) kell értékelni, figyelembe véve az összes, az ügy szempontjából releváns körülményt.”

pontjával, a bíróság C-3/03. P. sz. Matratzen Concord Contra OHIM-ügyben 2004. április 28-án hozott végzésének (EBHT 2004, I-3657. o.) 28. pontját] (határozat, 27. pont).

Ahogy az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, az összetéveszthetőség átfogó értékelésének – a jogvita tárgyát képező védjegyek vizuális, hangzásbeli és fogalmi hasonlósága tekintetében – az ezek által keltett összbenyomáson kell alapulnia, figyelembe véve különösen azok megkülönböztető és meghatározó elemeit. A védjegyeknek az átlagos fogyasztó által történő észlelése döntő szerepet játszik az összetéveszthetőség átfogó értékelésénél. Az átlagos fogyasztó a védjegyet általában egészében észleli, és nem kezdi annak különböző részleteit külön elemezni (lásd többek között a fent hivatkozott SABEL-ítélet 23. pontját¹² és a Lloyd Schuhfabrik Meyer-ítélet 25. pontját,¹³ valamint a fent hivatkozott Matratzen Concord contra OHIM-végzés 29. pontját) (határozat, 28. pont).

Az összetéveszthetőség fennállása vizsgálatának keretén belül két védjegy közötti hasonlóság értékelése nem vezethet oda, hogy az összetett védjegynek csupán az egyik alkotóeleme kerüljön figyelembevételre és összehasonlításra a másik védjeggyel. Ellenkezőleg: ezt az összehasonlítást a kérdéses védjegyeket megvizsgálva kell elvégezni, mindegyiket egészében tekintve, ez azonban nem jelenti azt, hogy az összetett védjegy által az érintett fogyasztókban keltett összbenyomás szempontjából bizonyos körülmények esetén ne lehetne meghatározó a védjegy valamely alkotóeleme (lásd a fent hivatkozott Matratzen Concord contra OHIM-végzés 32. pontját) (határozat, 29. pont).

Ugyanakkor, túl azon a szokásos eseten, amikor az átlagos fogyasztó egészésként érzékeli a védjegyet, és azon körülmény ellenére, hogy az összbenyomásban meghatározó lehet egy összetett védjegyet alkotó egy vagy több alkotóelem, egyáltalán nem kizárt, hogy különös esetben egy korábbi védjegy, amelyet harmadik személy egy, saját vállalkozása megnevezését magában foglaló összetett védjegyben használ, megőrizze önálló megkülönböztető pozícióját az összetett megjelölésben anélkül, hogy ennek meghatározó elemét alkotná (határozat, 30. pont).

Ebben az esetben az összetett megjelölés által keltett összbenyomás a vásárlóközönségben azt a látszatot kelthetné, hogy a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások legalábbis gazdasá-

¹² Vö. 11. láb. A szöveg:

A szóban forgó védjegyek vizuális, auditív és tartalmi hasonlóságával kapcsolatban az értékelésnek a védjegyek által keltett összbenyomáson kell alapulnia, különös tekintettel azok megkülönböztető és uralkodó elemeire. Az irányelv 4(1)b cikkének az a kitétele, hogy „a közönség vonatkozásában fennáll az összetévesztés valószínűsége” azt jelzi, hogy annak, hogy az átlagos fogyasztó miként ismeri fel az áru vagy szolgáltatás fajtáját, jelentősége van az összetévesztés valószínűsége átfogó értékelésénél. Az átlagos fogyasztó a védjegyet általában egy egészésként észleli, és nem elemzi annak különböző részleteit.

¹³ Vö. 10. láb. A szöveg:

„... az összetévesztés veszélyének átfogó mérlegelése alkalmával az összehasonlítandó védjegyek által keltett képi, hangzásbeli és jelentésbeli képzetek által alkotott összbenyomás az irányadó, ahol is különösen az eltérő és a domináns elemekre kell figyelemmel lenni. Az irányelv 5. cikk 1.b) pontjából, amely „a közönség vonatkozásában jelentkező összetévesztés veszélye” kifejezéseket használja – következik, hogy az összetévesztés veszélyének átfogó értékelése alkalmával az a döntő, hogy a védjegy miként hat az ilyen áru vagy szolgáltatás átlagos fogyasztójára. Az átlagos fogyasztó ugyanis a védjegyet általában összességében észleli, és nem ügyel az egyes részletekre.”

gilag kapcsolt vállalkozástól származnak, amely esetben az összetéveszthetőség fennállását meg kellene állapítani (határozat, 31. pont).

Az összetéveszthetőség fennállásának megállapítását nem lehet ahhoz a feltételhez kötni, hogy az összetett megjelölés által keltett összbenyomásban a korábbi védjegy alkotta rész az uralkodó (határozat, 32. pont).

Ha ilyen feltétel lenne előírva (imposed), a korábbi védjegy jogosultját megfosztanák az irányelv 5. cikke (1) bekezdésében foglalt kizárólagos jogától akkor is, ha ezen védjegy az összetett megjelölésen belül megőrizné önálló megkülönböztető pozícióját, de ezen pozíció nem lenne meghatározó (határozat, 33. pont).

Ez az eset állna fenn például, ha egy jó hírnévnek örvendő védjegy jogosultja összetett megjelölést hozna létre ezen védjegy, valamint egy jó hírnévnek nem örvendő korábbi védjegy összetételéből. Ugyancsak ez lenne a helyzet, ha az összetett megjelölés ezen védjegyből és egy jó hírnévnek örvendő kereskedelmi névből állna. Ilyenkor ugyanis az összbenyomásban leggyakrabban az összetett megjelölésben foglalt jó hírnévnek örvendő védjegy vagy a jó hírnévnek örvendő kereskedelmi név lenne meghatározó (határozat, 34. pont).

Így, ellentétben a közösségi jogalkotónak az irányelv preambuluma 10. bekezdésében kifejezett szándékával, annak biztosítása, hogy a védjegyet hordozó áru vagy a védjegy alatt nyújtott szolgáltatás a védjegyjogosulttól származik, nem lenne biztosítva, még ha ezen védjegy meg is őrizte önálló megkülönböztető pozícióját az összetett megjelölésen belül (határozat, 35. pont).

El kell tehát ismerni (be accepted), hogy az összetéveszthetőség megállapítása tekintetében az szükséges, hogy a korábbi védjegy által megőrzött megkülönböztető pozíció által a vásárlóközönség ugyancsak ezen védjegy jogosultjának tulajdonítsa az összetett megjelölést hordozó áruk vagy szolgáltatások eredetét (határozat, 36. pont).

Ennélfogva az előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy az irányelv 5. cikke (1) bekezdésének b) pontját úgy kell értelmezni, hogy *a közönség tudatában akkor is fennállhat az összetéveszthetőség, ha az áruk vagy szolgáltatások azonosak, és a vitatott megjelölés harmadik személy vállalkozásának megnevezéséből, valamint egy bejegyzett védjegy összetételéből áll, amely utóbbinak megkülönböztetőképesége átlagos, noha az összetett megjelölés összbenyomását nem egyedül adja, azon belül mégis megőrzi önálló megkülönböztetőképeségét* (határozat, 37. pont).¹⁴

¹⁴ Kiemelés a szerzőtől [Ez a pont került bele az előzetes döntés rendelkező részébe (operatív part) is]. Az angol nyelvet ismerő olvasó számára álljon itt az eredeti szöveg:

„... there may be a likelihood of confusion on the part of the public where the contested sign is composed by juxtaposing the company name of another party and a registered mark which has normal distinctiveness and which, without alone determining the overall impression conveyed by the composite sign, still has an independent distinctive role therein.”

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS

1. A német joghoz és a német joggyakorlathoz viszonylag közel álló magyar olvasó számára szembeötlő, hogy milyen nyomatékosan fejt ki fenntartásait *Jacobs* főtanácsnok az emlékezeti hatás tanának (Prägetheorie) alkalmazásával szemben (perösszefoglaló, 18. pont). Az Európai Bíróság pedig, ha nem is említi ezt a kérdést, de hallgatólagosan ugyanerre az álláspontra helyezkedik amikor is csak az irányelvre, valamint saját előzetes állásfoglalásaira hivatkozik (sőt még az Európai Elsőfokú Bíróság ítéleteire is) egyetlen szóval sem említve az állandó német bírósági gyakorlatot. Ezt az egyébként nagy tekintélynek örvendő Német Legfelsőbb Bíróság is tudomásul veszi, hiszen a közösségi védjegyjog megnyugtató értelmezésének alapjául a közösségi jog normatív szabályai és az Európai Bíróság joggyakorlata kell hogy szolgáljon, nem pedig az egyes tagállamok (egyébként kifinomult) joggyakorlata.

2. A magyar olvasó számára szokatlan továbbá a főtanácsnok perösszefoglalója ugyanezen pontjában (18.) előforduló „alapteszt” kifejezés. Ez a kifejezés az amerikai bírói gyakorlatban használatos mérce megjelölésére szolgál. E kifejezés bevezetését a közösségi joggyakorlatba persze aligha lehet kifogásolni, ha az a jogi szóhasználatot egyértelműbbé teszi, beleértve persze az EU tagállamainak joggyakorlatát, illetve jogi szóhasználatát is. Tény ezzel szemben, hogy az Európai Bíróságnak – legalábbis ebben a döntésében – ezt a szót nem találjuk meg.

3. Az összetéveszthetőség fennállásának vagy hiányának megállapításánál a szubjektív szempontok legtöbbször szerepet játszanak. A jogi normákban megfogalmazott elvont tényállások pedig sok esetben eltérően értelmezhetők. Jól szemlélteti ezt az Európai Bíróság előzetes döntése, amely a főszabály alóli kivételeket (határozat, 32–34. pont) említi, különösképpen a jó hírű védjegy, vagy a jó hírű kereskedelmi név esetén történő, a szokásostól eltérő értékelés lehetőségét.

4. Az ügyben érdemi határozatot persze – mint mindig – a nemzeti bíróság fog hozni. Az a körülmény, hogy a Düsseldorf-i Felsőbíróság jogértelmezési kérdést tett fel az Európai Bíróságnak, alighanem annak tudható be, hogy a peres felek vagy azok egyike nem értett egyet az uralkodó német joggyakorlattal, s az emlékezeti hatás tanát (Prägetheorie) a közösségi jog mérlegére akarta tenni, illetve tetetni, megkérdőjelezve annak a közösségi joggal való kompatibilitását. Ilyen kérelem esetén pedig az ügyben végső fokon eljáró Düsseldorf-i Felsőbíróság nem tehetett mást, minthogy előzetes döntést kért az Európai Bíróságtól.